

Hemel en hel
Het verdriet van de engelen
Het hart van de mens

Jón Kalman Stefánsson

HEMEL EN HEL
HET VERDRIET VAN DE ENGELEN
HET HART VAN DE MENS

Vertaald uit het IJslands
door Marcel Otten

Ambo|Anthos
Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertalingen een
werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Dit boek kwam tot stand met een subsidie van het Icelandic Literature Center

MIÐSTÖÐ ÍSLENSKRA BÓKMENNTA
ICELANDIC LITERATURE CENTER

ISBN 978 90 263 2888 6

© 2014 Jón Kalman Stefánsson

© 2014 Nederlandse vertaling Ambo/Anthos uitgevers, Amsterdam en Marcel Otten

Oorspronkelijke titels *Himnaríki og helvíti*, *Harmur englanna* en *Hjarta mansins*

Published by agreement with

Leonhardt & Høier Literary Agency A/S, Copenhagen

Oorspronkelijke uitgever Bjartur-Veröld Publishers

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © fegari

Foto auteur © Einar Falur

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

INHOUD

Hemel en hel 9

Het verdriet van de engelen 213

Het hart van de mens 537

De trilogie *Hemel en hel*, *Het verdriet van de engelen* en
Het hart van de mens is opgedragen aan de zusters
Bergljót K. Práinsdóttir (1938-1969),
Jóhanna Práinsdóttir (1940-2005) en
María Karen Sigurðardóttir

HEMEL EN HEL

WIJ ZIJN ZELF BIJNA DUISTERNIS

De bergen torenen uit over leven en dood en over de paar huizen die aaneenge-
drukt op de landtong liggen. Wij wonen op de bodem van een kom, de dag ver-
strijkt, het wordt avond, de kom vult zich langzaam met duisternis en dan
lichten de sterren op. Ze schitteren eeuwig boven ons alsof ze een belangrijke
boodschap hebben, maar wat voor een boodschap en van wie? Wat willen ze
van ons, of eerder misschien: wat willen wij van hen?

Er is tegenwoordig nog maar weinig wat ons aan het licht herinnert. We
staan veel dichterbij de duisternis, we zijn zelf bijna duisternis. Het enige wat
nog rest zijn onze herinneringen en ook de hoop die weliswaar dof is geworden,
en steeds doffer wordt en al gauw doet denken aan een uitgedoofde ster, een
donkere rotsklomp. Desondanks weten we een beetje over het leven en een beet-
je over de dood, en we kunnen vertellen: wij zijn deze hele weg gekomen om je
mee te slepen en zodoende het lot in beweging te brengen.

We willen over degenen vertellen die in onze dagen hebben geleefd, meer
dan honderd jaar geleden, en die voor jou nauwelijks meer zijn dan namen op
scheefstaande kruisen of gebarsten grafstenen. Levens en herinneringen die
overeenkomstig de onverbiddelijke wetten van de tijd zijn weggewist. Juist
dat willen we veranderen. Onze woorden zijn een soort reddingswerkers met
een onvermoeibare inzet, ze moeten voorbij gebeurtenissen en beëindigde le-
vens redden van het zwarte gat der vergetelheid, het geen geen geringe opgave
is. Ze kunnen onderweg echter met alle plezier een paar antwoorden vinden en
ons hier verlossen eer het te laat is. Maar voorlopig laten we het daarbij, we

geven de woorden aan je door, die radeloze, uiteengedreven reddingswerkers, onwetend van hun taak – hun kompassen zijn ontregeld, landkaarten zijn aan flarden gescheurd of verouderd – maar verwelkom ze desondanks. Verder zien we wel wat er gebeurt.

DE JONGEN, DE ZEE
EN HET VERLOREN PARADIJS

I

We bevinden ons in een tijd waarin we beslist nog in leven waren. Het is de maand maart en de wereld is wit van sneeuw, hoewel niet helemaal wit, hier wordt het nooit helemaal wit, ongeacht hoeveel sneeuw er valt, ook al vriest de hemel en de zee aaneen en lukt het de kou de lange weg af te leggen naar ons hart waar de dromen wonen, toch overwint het wit nooit. De rotspartijen in de bergen rukken het meteen van zich af en pronken pikzwart in een witte wereld. Ze tekenen zich zwart af over de jongen en Bardur, net nu ze vertrekken uit het Dorp, ons vertrek- en eindpunt, het middelpunt van de wereld. En het middelpunt van de wereld is hooghartig en gemeen. Ze lopen snel, hebben jonge benen, en in hen brandt het vuur; ze houden ook een wedloop met de duisternis, hetgeen misschien niet misplaatst is, want het leven van de mens is een constante wedloop met de duisternis van de wereld, met het verraad, de wreedheid, lafheid, een wedloop die vaak zo uitzichtloos lijkt, maar toch lopen we, zolang er leven is, is er hoop. Bardur en de jongen willen eigenlijk alleen maar de schemering en de duisternis te slim af zijn, voor die tijd de hutten bereiken, de hutten van de vissers. Soms lopen ze zij aan zij, hetgeen veruit het beste is, want naast elkaar liggende sporen getuigen van saamhorigheid en dan is het leven niet

meer zo eenzaam. De weg is echter vaak te smal, kronkelig als een bevroren slang in de sneeuw, en dan moet de jongen Bardurs schoenen van achteren bekijken, en ook de leren zak die hij op zijn rug draagt, zijn zwarte haarklitten en zijn hoofd dat trouw op de brede schouders zit. Soms lopen ze over stenige stranden, of ze komen op de rotsmassa's langzaam vooruit op riskante richels, maar het ergste is het Onbegaanbare waar een touw aan de rotswand is bevestigd met een steile bergwand erboven, een steile afgrond eronder en de kolkende, groenige zee dertig meter in de diepte. De bergwand rijst ruim zeshonderd meter in de hoogte en de top ligt in wolken gehuld. De zee aan de ene, de hellende, hemelhoge bergen aan de andere kant: daar komt ons verhaal eigenlijk op neer. De overheid en de zakenlui bepalen misschien onze armzalige dagen, maar de bergen en de zee beheersen ons leven, ze zijn het lot, zo denken we in ieder geval soms, en zo zou jij je vanzelfsprekend ook voelen als je tientallen jaren achtereen onder dezelfde bergen bent ingeslapen en wakker geworden, als je borstkas in onze notendopjes van bootjes in het ritme van de ademhaling van de zee zou zijn gestegen en gedaald. Op heldere dagen of wolkeloze nachten is er nauwelijks iets mooiers dan de zee als ze voor zich uit droomt en de maneschijn haar dromen vertolkt. Maar de zee is helemaal niet mooi en we haten haar des te meer als de golven tientallen meters boven de boot opdoemen, als de brekers eroverheen gaan en ons verdrinken als zielige puppy's, hoe we ook afwerend met onze handen zwaaien, God en Jezus aanroepen, ze verdrinken ons als beklagenswaardige puppy's. Dan is iedereen gelijk. Klootzakken en goedgezakken, mannetjesputters en nietsnutten, geluksvogels en pechvogels. Een paar kreten, een stel wild gesticulerende armen en dan is het alsof we er nooit zijn geweest, het dode lichaam zinkt, het bloed wordt koud, het geheugen

wordt tot niets, en dan komen de vissen die losjes tegen lippen stoten die gisteren nog gekust werden en dingen zeiden die alles betekenden, ze stoten tegen schouders waarop het jongste kind paardjereed en tegen ogen die niet meer kijken, ze liggen op de bodem van de oceaan. De zee is ijsblauw en nooit kalm, een monster dat ademhaalt, ons meestal tolereert, en soms ook weer niet en dan verdrinken we. Het verhaal van de mens is niet bijster gecompliceerd.

Vannacht varen we beslist uit, zegt Bardur.

Ze hebben net het Onbegaanbare erop zitten, het touw is niet geknapt, de berg heeft hen niet door vallend gesteente gedood. Ze kijken beiden uit over de zee, omhoog naar de hemel vanwaar de duisternis komt, het blauw is niet meer helemaal blauw, de aankondiging van avond hangt in de lucht, de tegenoverliggende kust is vager geworden alsof hij is teruggeweken, verzonken in de verte. Deze kust is vanaf het strand omhoog tot de bergrand bijna helemaal wit en daarom draagt hij de naam van de sneeuw.

Het wordt onderhand tijd, antwoordt de jongen, een beetje moe van het lopen. Ze zijn al twee uur onderweg. In de Duitse bakkerij hebben ze koffie en koek naar binnen gewerkt, op drie verschillende plaatsen hebben ze afscheid genomen en vervolgens zijn ze het Dorp uit gemarcheerd, een zware tocht van twee uur door versgevalen sneeuw. Hun voeten zijn nat geworden, natuurlijk zijn ze nat, in die tijd hadden we constant natte voeten. De dood zal ze drogen, zeiden de oude mensen als iemand klaagde, soms hebben de oude mensen er helemaal geen verstand van. De jongen trekt zijn rugzak recht, zwaar van de spullen waar we niet buiten kunnen. Bardur verroert zich niet, hij staat alleen maar te kijken, fluit onduidelijk een wijsje en lijkt helemaal niet moe te zijn.

Verdomd, zegt de jongen, ik hijg als een ouwe hond, maar

het lijkt of jij vandaag nog geen voet hebt verzet. Bardur kijkt hem aan met zijn bruine, zuidelijke ogen en grijnst. Sommigen onder ons hebben bruine ogen, sinds eeuwen komen zee-lui van ver weg gelegen streken hierheen want de zee is een goudmijntje. Ze komen uit Frankrijk en Spanje en velen van hen hebben bruine ogen en sommigen laten de kleur van hun ogen achter bij een vrouw, varen weg, komen thuis of verdrinken onderweg.

Ja, het is onderhand tijd, beaamt Bardur. Het is twee weken geleden sinds ze voor het laatst zijn uitgevaren. Eerst woedde de storm uit het zuidoosten, het regende, de aarde werd vlekkerig en donker op plekken waar ze onder de sneeuw tevoorschijn kwam, vervolgens draaide hij naar het noorden, dagen achtereen een geselende sneeuwstorm. Veertien dagen lang storm, regen en sneeuw, geen boot op zee en de vis een tijdlang veilig voor de mens, beneden in de diepe stilte van de oceaan waar het onweer niet komt en de mensen die je er ziet verdronken zijn. Over verdronkenen valt van alles te vertellen, ze vangen in elk geval geen vis meer, ze vangen eigenlijk niets meer behalve de maneschijn boven aan de oppervlakte. Twee weken lang, en soms kon je vanwege het noodweer niet van de ene hut naar de andere komen, de jankende storm wiste heel het landschap weg, in alle windrichtingen, de hemel, de horizon, zelfs de tijd werd weggewist. Alles wat in orde gebracht moest worden was al lang in orde gebracht, de haken zaten aan de vislijnen geknoopt, de loodgewichten waren ontward, alles was ontward behalve wat met het hart en de behoefte aan seks van doen had. Een enkeling was ook het strand afgelopen om mosselen als aas te verzamelen, sommigen benutten de tijd om iets te timmeren, verzorgden hun kleren van zeehonden-huid, maar de dagen aan wal kunnen lang zijn, ze kunnen zich tot in het oneindige uitstrekken. Het beste dood je de tijd